

FRITT VALG

10-årsatsingen for likestilling på Sørlandet

Likestillings- arbeid med voksne

PEDAGOGISK
verktøy
FOR LIKESTILLING

Likestillingsarbeid med voksne

Å jobbe i barnehage, og å være med barn generelt, krever tilstedeværelse og bevissthet rundt rollen som voksen. Å ha fokus på likestilling er også viktig, fordi vi vil behandle gutter og jenter likt og gi alle barn de samme mulighetene. Men gjør vi det? Flere av barnehagene som er tilknyttet Fritt Valg trodde at de ikke forskjellsbehandlet gutter og jenter. Men de fikk seg en tankevekker etter å ha vært med på en spennende filmprosess i samarbeid med Senter for kunnskap og likestilling (KUN).

I dette kapitlet finner du beskrivelser av tiltak som kan benyttes i bevisstgjøringsarbeid med tanke på likestilling.

Mål med tiltak:

- Personalet i barnehagen har kunnskap om, og er bevisst;
 - på hvordan de møter gutter og jenter.
 - på hvordan genus (sosialt kjønn, *eng "gender"*) skapes også i det pedagogiske arbeidet i barnehagen.
 - på hvordan de kan være tydelige voksne som skaper selvtillit, selvstendighet og et åpent mulighetsrom.
 - på verktøy til bruk for refleksjon og dokumentasjon av likestillings-/Fritt Valg-arbeidet.
 - hvordan de legger til rette for allsidig lek og aktiviteter ut fra individet og ikke tradisjonelle kjønnsroller.
- Likestilling er implementert årsplaner og virksomhetsplaner.
- Pedagogiske ledere organiserer personalet og avdelingene i forhold til tid, rom og utstyr for å fremme likestilling og allsidig lek.
- Barnas lek bærer preg av allsidighet og frie valg, og ikke et tradisjonelt kjønnsrollemønster.
- Foresatte kjenner til Fritt Valg og er bevisstgjorte som oppdragere og veiledere for deres barns utvikling av selvbilde, selvtillit og selvstendighet slik at barna kan ta frie valg i voksen alder.

Indikatorer/Vi vet vi er på rett vei når (konkretiser med deres egne tidsangivelser og størrelser; når, hvor mange/mye?):

- Barn får like lekemuligheter, blir likt utfordret til å prøve/leke nye leker, og likt sett/bekreftet i forhold til hvem de er og hva de gjør.
- Barn leker allsidig og utforsker ulike typer lek uavhengig av kjønn.
- Daglig kommunikasjon, refleksjonssamtaler og veiledningssamtaler mellom personale omhandler egen praksis og egne holdninger knyttet til likestilling og kjønn.
- Alle ansatte i barnehagen deltar i veiledning om likestilling knyttet til praksisfortellinger og/eller filmveiledning.
- Ansatte i barnehagen kjenner lokale og overordnede styringsdokumenter som gjelder i forhold til likestillingsarbeid i barnehagen.
- Likestilling/Fritt Valg omhandles ved foreldremøter, foreldresamlinger og utstillinger.

Veiledning av personalet i barnehagen

Med støtte fra Fritt Valg gjennomførte Kvinesdal kommune et prosjekt sammen med KUN. Prosjektet fokuserte på hvordan personalet i barnehagene møter gutter og jenter i barnehagen, og hvordan hver enkelt er med på å skape genus og bygge opp under kjønnsroller. Prosjektet ble kalt «Likestilling i det pedagogiske arbeidet i kommunen». Målet med prosjektet var å bidra til at alle barn skal kunne oppdage, prøve ut og utvikle sitt potensial uavhengig av kjønn. Gutter og jenter skal ha like muligheter til å bli sett og hørt, og oppmuntres til å delta i fellesskap i alle aktiviteter i barnehagen. Det har ikke vært noe mål at jenter og gutter skal gjøres like, men behandles likeverdige.

Prosjektet varte fra 2007 til 2009 og gikk i hovedtrekk ut på at personalet ble filmet i 2 omganger i hver barnehage. Filmene viste at personalet ubevisst gjorde forskjell på barn ut fra deres kjønn. Dette førte til at barnehagepersonalet gjorde store endringer i sine egne holdninger, og praksisen har blitt endret. Barnehagene i Lindesnes har lignende erfaringer som barnehagene i Kvinesdal, og filmveiledning har vært med på å bevisstgjøre personalet. Likestilling er stadig i fokus, og alle ansatte blir veiledet ut fra filmer og refleksjonsnotater.

Rapport fra arbeidet med filming i Kvinesdal:

http://files.techjunkie.no/admin/tiny_mce/jscripts/tiny_mce/plugins/filemanager/files/client_11/rapporter/Kvinesdal.pdf

Bakgrunn for veiledning av personalet

Praksisfortelling er en nedskrevet kort episode fra barnehagens hverdag. Den kan beskrive samspillet mellom barna, samspillet mellom voksne og samspillet mellom barn og voksne. Formålet er å etablere god praksis gjennom å reflektere over erfaringer.

"Praksisfortellinger er fortellinger om sentrale og utvalgte episoder eller utsnitt av virkeligheter fra det pedagogiske arbeidets hverdagspraksis, opplevd og fortalt av mennesker som arbeider i denne praksis med henblikk på å forstå, utvikle, formidle eller dokumentere denne praksis." (Susanne Idun Mørch i pedagogiske praksisfortellinger 2008)

Refleksjonsnotat er et skriftlig notat rundt et tema eller rundt en praksiserfaring. Hensikten er at en selv eller arbeidsteamet skal reflektere for å finne læringsutbyttet av erfaringene som er gjort med henblikk på å videreutvikle arbeidet. Vi tar da utgangspunkt i en praksisfortelling, en observasjon eller en film og svarer på følgende spørsmål:

- Hva ble *gjort*?
- Hva har vi *lært* av dette?
- Hva er *lurt* å gjøre neste gang?

Filming/bilder er en god dokumentasjon og et godt utgangspunkt for egen-evaluering og refleksjon. Her er det nøye med etiske retningslinjer rundt personvern og respekt for menneskets integritet. Film må ikke bli et kontrollverktøy hvor makt utøves mellom ansatte. Film og bilder i veiledning må derfor være frivillig, og det må brukes informasjon og tid for de ansatte til å sette seg inn i hvordan dette gjøres. Refleksjonssituasjonen og veiledning ut fra film fra arbeidet må bære preg av en gjensidig og maktfri samtale. Film som verktøy er et supplement til observasjoner og praksisfortellinger.

Filmveiledningsregler:

- Ved bruk av filmeveiledning skal de ansatte som fra før har et veiledningsansvar overfor andre i personalgruppa, sørge for forsvarlighet og at integritet og personvern blir ivaretatt.
- Alt arbeid med bilder og film må skje etter reglene i åndsverkloven §45c og personopplysningsloven.
- Den med veilederansvar må sørge for en dialog med, og godkjenning fra de som skal filme og filmes slik at det oppnås en felles forståelse av hva, hvorfor og hvordan dette skal arbeides med.
- Alle yrkesgruppene kan få oppdraget å filme situasjoner man på forhånd er blitt enige om. Alles deltakelse markerer at det ikke bare er lederne som skal evaluere andres arbeid.
- Makuler / slett filmene etter bruk. Det er refleksjonen med ny læring og ny praksis som er målet.

Eksempel på gjennomføring:

Veileder gjør observasjoner i barnehagen, og skriver ned tanker om hvilke situasjoner som hun/han ønsker å sette på dagsorden. Dette utgjør så praksisfortellinger og bilder som kan tas med inn i drøftinger i personalgruppen. Barnehagene kan være ulike. Noen trenger forberedelse før de er klar for filming, mens andre er vant til å bruke film som metode. Veileder må derfor bli litt kjent med barnehagen, og også danne seg et innblikk i personalets forhold til likestilling.

Prosesstrinn:

- Observasjoner gjennom praksisfortellinger, bilder og tilstedeværelse.
- Filming av en situasjon hvor det er en voksen og barn tilstede.
- Veiledning rett i etterkant. Veileder og den ansatte ser filmen sammen. Bruker refleksjonsnotat «Gjort - Lært – Lurt» som grunnlag for veiledningen. Veiledningen er basert på hvor den voksne er, og selvutvikling av den enkelte for å nå målet om bevisste og tydelige voksne (selvbilde – selvillit – selvstendighet mot frie og modige valg). Still disse spørsmålene om hver situasjon:

- Spiller kjønn noen rolle i situasjonen?
- Utgjør kjønn noen begrensning for barnas utfoldelsesmuligheter i situasjonen?
- Hva lærer barna i denne situasjonen?
- Kunne noen handlet på annen måte?
- I veiledningen settes også opp en fremdriftsplan. Den voksne blir fulgt opp i form av ny veiledning og film. Fremdriften må tilpasses hver enkelt, da personalet har ulike behov og ulike ståsteder.
- I barnehager hvor personalet ikke er vant med å bli filmet, kan det være lurt å filme ulike situasjoner hvor det er flere voksne tilstede. Opplegget er det samme, men med gruppeveiledning.
- Det må alltid gjøres en vurdering etter hver veiledning, og en avtale om hva som skal skje videre.

Likestilling på dagsorden – i foreldre- og personalmøter

Likestillingsarbeid må presenteres på en måte som legger opp til refleksjon og bygger ned eventuell motstand. Ulike mennesker har ulikt kunnskapsnivå, og lærer på ulike måter. Det er derfor nødvendig å nærme seg temaet med variasjon i metodikk. Slike metodikker kan for eksempel spenne fra foredrag om likestilling, fortellinger som innbyr til gjenkjennelse og refleksjon, og barns egne uttrykk og fortellinger.

Teoretisk bakgrunn for foredrag om likestilling

Det er nødvendig å sette likestilling inn i et perspektiv hvor det er rom for en positiv forandring. Mange knytter likestilling til en tanke om at alle må være like, og at deres eget liv ikke er politisk korrekt eller godt nok. I forbindelse med motivasjonsarbeid for likestilling kan det være nødvendig å møte dette med å si eksplisitt at målet ikke er at gutter og jenter skal være helt like, men å spørre om hva vi er født til og hva vi blir. Hvis det finnes rom for å være/prøve noe mer som kan være positivt, trenger det heller ikke å være truende. Fritt Valg handler om å legge til rette for reelt frie valg, også i forhold til sosiale normer.

For å sette dette inn i perspektiv kan det være fornuftig å si noe om biologi. Vi vet at biologi betyr noe, vi kan se biologi. Men biologi er ikke ensbetydende med genetikk. Gener forandrer seg over tid, men våre egne gener kan vi gjøre lite med. Biologi er derimot foranderlig. Hva vi spiser, hvor mye vi beveger oss, og hvordan vi lever endrer seg. I tillegg eldes vi. Biologi er foranderlig. Og det sosiale påvirker og samspiller med biologi. Et konkret eksempel som mange kan kjenne igjen seg i er hvordan tenåringsgutter som vokser fort blir krumme i ryggen, og på en måte «prøver» å være lavere enn de er. Vi vet også noe om stress, som i sin tur kan skape mageproblemer, søvnvansker og også smerter. Det sosiale setter seg i kroppen. De ubevisste og bevisste måtene vi håndterer hverdagen på og lever, blir til selvfølgelige normer og styrer våre tanker, handlinger og vaner. Derfor reproduseres forskjeller mellom ulike grupper, fordi vi tar det for gitt. Ting vi tar for gitt kan ofte oppfattes som sosiale lover, og det gjør oss ufrie. Men sosiale normer er ikke alltid synlige, og derfor trenger vi å arbeide med å se, og reflektere over dem.

Vi kan endre det sosiale. På lik linje med at vi setter i gang tiltak og ekstra ressurser til elever og barn som er f. eks synshemmet kan vi også sette i gang tiltak hvis det finnes sosiale begrensninger knyttet til om vi er jente eller gutt. Hvorfor skal vi la være om det er til det positive? Er det for normativt? Ja, likestilling er ikke verdinøytralt. Men det er ikke helse, forretninger, politikk eller forskning heller. Å prøve å bidra til et bedre liv og samfunn er verdiladet.

Vi trenger derfor å samtale og reflektere over hva vi kan gjøre, og hvordan vi kan få til positive prosesser.

Vi kjenner alle igjen beskrivelser av hvordan gutter er, eller hva som er typisk jenter. Ser vi på hvordan gutter og jenter tenker og agerer innenfor ulike settinger får vi dette bildet bekreftet. Men må det være slik, eller kan vi gjøre noe med det?

I denne sammenheng er det viktig å presentere eksempel som foreldre og ansatte kan kjenne seg igjen i. Hvordan får gutter og jenter ulike oppgaver? Hvem blir bedt om å hjelpe til på kjøkkenet, og hvem blir bedt om å rydde de tunge tingene? Hvordan agerer vi når guttene krangler/slåss? Hvordan agerer vi når jenter krangler/slåss? Hvordan sier vi «så fin du er» eller «så tøff du er»? Hva kan menn si til kvinner, og hva kan kvinner si til menn? Hvilke utdanninger tenker vi egner seg for jenter, og hvilke egner seg for gutter. I hvilke situasjoner gir vi positiv tilbakemelding til gutter og jenter, og gjør vi forskjell? Mener vi at det skal være slik, eller ønsker vi å endre det?

Utsagn fra deltakere om at gutter og jenter bare er sånn, kan være vanlig. Slike utsagn kan være nyttige å møte med motspørsmål. Vil du ikke at ditt barn skal være god på...? eller Vil du ikke at ditt barn skal få utvikle sine...?

Når en reflekterer over eksempel om hva som er typisk gutter, og typisk jenter kan det være nyttig å snu om på hvem som sier og gjør hva. Lag tankeeksperiment hvor f. eks mennene sier til kvinnene at nå er det på tide å klippe seg? Aksepterer vi det? Hvorfor aksepterer vi ofte noe for et kjønn, men ikke for det andre? Må det være slik, eller vil det være positivt å utfordre og endre slike vaner?

Likestilling kan være å få muligheten til å være åpen, fri og nysgjerrig, og ikke å være begrenset av fastlåste posisjoner og rammer. Om vi identifiserer hva vi oppfatter som typisk for det ene kjønn, og reflekterer over hvordan vi bekrefter dette, kan vi også endre måten vi agerer. Og da er vi med på å gjøre det mulig for unge ikke å leve et liv innenfor en begrenset ramme av det som ubevisst knytter seg til den kulturelle rammen av hva som er mannlig og kvinnelig. Vi gir da rom for både gutter og jenter til å være mer en gutt, og mer en jente. Eller med andre ord, mer mangfoldige mennesker.

Eksempler fra filmveiledningen kan være nyttige å fortelle om ved personal- og/eller foreldremøter. Situasjonene bør anonymiseres slik at hverken barn eller voksne blir uthengt. I tillegg kan det være lurt å vise eksempler på samtaleplakater til bruk med barna, dukkene som brukes i samlingsstunder, og «Huskeliste for likestilling» som kan være slått opp flere steder i barnehagen. Fortellingene om Mona og Rochy er også effektfulle som et utgangspunkt for refleksjon rundt likestilling, og hvordan vi bekrefter barna.

Ved møtene er det også viktig at arbeidet knyttes til nasjonale handlingsplaner, lokale kommuneplaner, og barnehagens egen plan. Lag gjerne en «likt innhold – ulik innpakning» – oversikt over slike likestillingsrelaterte planer, mål og tiltak.

Fortellinger til gjenkjenning og refleksjon

Boka «*Rochy veldig sterk og Mona veldig flink*» er en barnebok for voksne som er laget av Oddbjørg Skuland, og illustrert av Anne Tone Byberg. Hensikten er å fortelle noen historier som kan skape gjenkjenning, inspirere til refleksjon om voksenrollen og barns selvbilde, og å skape faglig og personlig utvikling. Hvert kapittel i boken avsluttes med spørsmål som kan samtales om i plenum, eller i små grupper. Dette egner seg både for personal- og foreldremøter. Boka skal være til støtte for ansatte i barnehagen, og bidra til bevisstgjøringsarbeid. Personalet trenger ikke bruke lang tid på å lese en fortelling, men den kan likevel sette i gang viktig hverdagsrefleksjon. Den setter fokus på barns selvbilde og frie valg i møte med voksnes forventninger og utsagn, og består av fire fortellinger fra barnehagehverdagen. Rochy og Mona er to barn som opplever hverdagen litt turbulent i møtet med foreldrenes forventninger, og barnehagepersonalets tolkning av barnas atferd. Boka ligger som et separat hefte i kassen.

Erfaringene fra prosjektet i barnehagene i Kvinesdal kan også være et godt utgangspunkt for å reflektere over likestilling. Personalet der mente selv de ikke gjorde forskjell på gutter og jenter, men filmene viste likevel følgende:

- Personalet hadde oftere og mer øyekontakt med guttene.
- Personalet brukte oftere navn på guttene når de snakket til dem.
- Personalet samtalte lengre med gutter enn med jenter, og stilte flere oppfølgingsspørsmål.
- Personalet ga guttene mer oppmerksomhet enn jentene. Guttene blir heiet på og oppmuntret for hva de klarer, og blir mer hjulpet i garderobe/ved bordet.
- Personalet roste jentene mer med «så fin du er» og «så flink du er». Jenter som hjelper til får ros.
- Personalet spøkte mer med fedrene enn mødrene.
- Personalet snakket mer med mødrene **om** barna, enn med fedrene.

Med dette som bakgrunn kan personale og foreldre diskutere hva de tenker om disse resultatene, og hva de eventuelt ønsker å endre på. Erfaringene fra Kvinesdal peker på at bevisstgjøringen skaper en positiv forandring i retning av mer rettferdig og like behandling av gutter og jenter.

Barns egne uttrykk og fortellinger

Ved Hestehaven barnehage i Lindesnes ble det gjennomført en konsert, og en utstilling om selvbilde, selvstendighet og Fritt Valg i kommunesentrum. Foreldre ble invitert til å komme, og barns kunst og sang gjenfortalte historier som omhandlet likestilling. På den måten fikk barna deltatt i kommunikasjonen til sine foresatte.

Lignende temaforestillinger/utstillinger kan gjennomføres i forbindelse med foreldrekaffe, sommeravslutninger og temauker. Som eksempel kan barna få fremføre eventyret om tradisjonstrollet, fremføre sanger om selvbilde, lage kunst om hva de vil arbeide med når de blir store, vise bilder fra bedriftsbesøk eller andre aktiviteter (vis frem guttenes perleprosjekt og jentenes hyttebygging, eller begge/flere aktiviteter med jenter og gutter i samhandling).

Gjennomføre tiltaket

- Sett opp egne temamøter om likestilling for foreldre, og for personale.
- Ha likestilling som et punkt på alle møter; Hva har skjedd siden sist? Har noen gjort nye refleksjoner? Hva kan vi forbedre?
- Tilpass metoder og opplegg etter deres barnehage, og de aktuelle behov. Å arbeide med likestilling er en stadig prosess som for dere begynner akkurat hvor deres barnehage er.

Andre spørsmål og tema til refleksjon – å arbeide med voksne

Likestilling og genus (sosialt kjønn)

- Likestilling handler om relasjoner og om å se og legge forholdene til rette for pedagogisk virksomhet som ikke reproducerer tradisjonelle kjønnsrollemønstre.
- Likestilling handler om verdier og motiver for handlinger.
- Hvordan vi møter barna med våre kropper, blikk og stemmer.
- Hva vi gir oppmerksomhet på og hvordan vi gir oppmerksomhet.
- Likestilling handler om likeverdighet i forhold til forskjeller.
- Vi må skille mellom likestilling i våre private liv og likestilling i det profesjonelle arbeidet.
- Likestilling handler om likeverdighet i forhold til store og små barn, barn og voksne, ulike etniske, religiøse og idealistiske bakgrunner, og om kjønn.
- Likestilling handler om våre tolkninger av ord, maskulin og feminin, snill og tydelig, "dill og dall", omsorg og stimulering, og våre forventninger av ulike mennesker eller rollene de innehar.

- Våre holdninger vises i våre handlinger og klisjeer; snill, flink, omsorgsfull, bråkete og rolig. Vi bruker ofte ulike merkelapper om gutter og jenter – merkelappstempling. Vi skaper kjønn i barnehagen.
- Voksne som seksualiserer, voksengjør og «søtliggjør» vennskap mellom gutter og jenter – «kjæresten». Barn puttes inn i de voksnes bås.
- Hvordan gir voksne varierte utfordringer og like mye oppmerksomhet?
- Hvordan unngår ansatte å reprodusere tradisjonelle kjønnsrolleforventninger?
- Barn har rett til å bli sett på og anerkjent som samfunnsmedlemmer på lik linje med voksne.
- Hvordan fortolker og møter voksne gutters og jenters kroppslige lek og væremåte, uavhengig av kjønn?
- Hvordan fremmer voksne vennskap på tvers av kjønn som en kvalitet for gutter og jenter?

Selvbilde og selvtilit

- Står ros og belønning til barnets mestring / prestasjon?
- Får barnet ærlig og konstruktiv tilbakemelding fra voksne?
- Når jeg stopper en negativ adferd, åpner jeg da opp for et annet alternativ?
- Hvordan bekreftes de stille og aktive barna?
- Når jeg bekrefter barnet, bekrefter jeg da prestasjonene og ting / klær, eller personligheten?
- Snakker jeg til barnet i anklageform, bydeform, spørreform eller gir jeg et godt tilbud? Eksempel: hvorfor skal du alltid søle med vannet! Ikke søl med vannet! Kan du vaske hendene nå? Nå skal du få lov til å vaske hendene.
- Bruker jeg mange superlativer / klisjeord til barnet? Eksempel: snill, flink, søt, bråkete, rampen, lathansen, kjekkasen, dumrian...
- Møter jeg barnets problemer med medlidenhet (stakkars deg du har det ikke lett) eller empati / bekræftelse eller oppmuntring?
- Får gutter og jenter like mye bekræftelse når de viser omsorg og følelser?

Selvstendighet

- Gjør jeg ting for barnet, eller gjør jeg ting sammen med barnet?
- Løser jeg barnas problemer / konflikter eller veileder jeg dem slik at de kan løse dem selv?
- Trøster jeg barnet før det setter egne ord på behovet sitt?
- Får barnet veiledning til å kjenne sine behov og sette ord på dem selv: tørst, sulten, mett, fryser, kald, varm
- Pasifiserer jeg med et fang og ei hånd å holde i eller aktiviserer jeg?

Tilrettelegging

- Turer og bedriftsbesøk – se begge kjønn i arbeid eller snakke om dette.
- Samtalebilder om yrker for begge kjønn.
- Barnehagens fysiske miljø med romløsning og innredning. Er dukkekroken for begge kjønn, og for store og små som går på avdelingen? Vil barn med ulik bakgrunn ved hjelp av utstyr lett finne roller som står til deres hverdagsopplevelse?
- Er det metodiske opplegget tilrettelagt for læring, opplevelse og erfaringer for alle barn? (Hva gjør vi med gutter som faller ut i skolen og deres skoleforberedelse)?
- Får barna allsidige erfaringer i lek på tvers av tradisjonelle kjønnsrollemønstre?

Frie valg

- Hva påvirker barnas valg?
- Når er barns aktivitet et resultat av barnas egne valg?
- Når velger de det samme som sidemannen?
- Hvem gjør slavisk det den voksne sier, eller det den tror de voksne forventer av dem, og hvem gjør ikke dette?
- Hvem er leder i leken og hvem er medspiller?
- Er rollene i leken et utgangspunkt for barnets eget valg og ønske?
- Hva med henne / ham som alltid vil være hunden? Er dette et eget valg som er godt for barnet?

HUSKELISTE FOR LIKESTILLING – til oppslag

BIOLOGISK OG SOSIAL KJØNN

Biologisk kjønn er knyttet til om man er født jente eller gutt. Sosialt kjønn er knyttet til de forventningene vi har til gutter og jenter fordi de biologisk sett er forskjellige.

Hvilken betydning disse biologiske forskjellene får er kulturelt betinget.

IKKE LA BIOLOGISK KJØNN BESTEMME

SOSIALT KJØNN!

Husk stemmeleiet. La det være likt for begge kjønn!

Jenter får flere kommentarer som «så fin du er!» så flink du er!» enn guttene. Pass på å gi like mye kommentarer til begge.

Husk å snakke like mye til jentene som til guttene, og pass på at jentene får like mange oppfølgingsspørsmål.

Tiltal jenter med navn like ofte som gutter, og husk øyekontakt!

Tenk over hvordan vi reagerer. Er det likt om det er jente eller gutt vi kommuniserer med?

Pass på å gi like mye oppmerksomhet til jenter og gutter!

Husk å oppmuntre jenter og gutter likt.

Eksempler på definisjoner til inspirasjon

HESTEHAVENS DEFINISJONER AV NOEN SENTRALE BEGREPER:

SELVBILDE: Selvbilde / selvfølelse er vår opplevelse av hvem vi er. Selvbilde handler om hvor godt vi kjenner oss selv.

SELVTILLIT: Selvtillit handler om å tørre å være seg selv på godt og vondt.

SELVSTENDIGHET: Få mulighet til å ta egne valg ut fra sine forutsetninger. Få følelsen av å kunne mestre selv.

DEMOKRATI: Likeverd, medbestemmelse, medvirkning og fritt valg for barn innenfor satte grenser. Et godt samarbeid mellom ansatte gjennom klar arbeidsfordeling og god struktur som sier noe om hva som forventes av de ansatte. Gjensidig fleksibilitet og hjelpsomhet i de daglige gjøremål.

FRITT VALG: Barna kan velge hva, hvor og hvem de skal leke med. Tilrettelegge for utradisjonelle valg.

MEDBESTEMMELSE: Gi valgmuligheter og være med å påvirke avgjørelser innenfor gitte rammer og grenser.

MEDVIRKNING: Barna kan delta i dagligdagse gjøremål.

LIKESTILLING: Hvert enkelt barn skal ha like muligheter, rettigheter og få mulighet til å forme sin egen framtid. Likestilling handler om likeverd mellom mennesker med ulik alder, kjønn, nasjonalitet, funksjonsnivå og sosial bakgrunn.

KJØNN: Biologisk sett er gutter og jenter forskjellige. Å bli et kjønn handler om å gi barnet anerkjennelse for deres eget valg, og tilrettelegge for kjønnsnøytrale utfordringer. Arv og miljø er med på å utvikle personligheten.

Litteraturliste – fagbøker for personalet

- **Sverd og bamser – genusarbeid i barnehage og skole.** *Eva Helén og Magdalena T Granholm*, GAN Aschehoug, Oslo 2009

- **Rochy veldig sterk og Mona veldig flink – en barnebok for voksne.** *Oddbjørg Skuland*, illustrasjoner *Anne Tone Byberg*, Fritt Valg, Kristiansand 2012

Nyttige lenker og dokumenter:

Handlingsplan for likestilling:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Likestilling/KD_Handlingsplan%20for%20likestilling_web_09.08.pdf

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver:

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Barnehager/Rammeplan_2011/KD_bokmal_Rammeplan_2011_web.pdf

Likestilling 2014:

http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Likestilling/likestilling_2014.pdf

Likestillingsplan fra Studentsamskipnaden i Agders barnehage; Hokus Pokus barnehage:

http://www.sia.no/Barnehage/Pedagogisk_innhold/Likestilling/~/_media/SiA/Barnehage/Dokumenter/likestillingsplan_sia_barnehager_2008-2010_webutg.ashx

